

14.9.2010

Dnro 1989/2/09

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuoja

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Kristian Holman

LASKUVARJOJÄÄKÄRIT PUNNERTAVAT PALJON

1

ASIAN VIREILLETULO

Edeltäjäni apulaisoikeusasiamies Jukka Lindstedtin Utin Jääkäriyrykmentissä 13.5.2009 suorittaman tarkastuksen yhteydessä apulaisoikeusasiamiehelle kerrottiin, että Utin Jääkäriyrykmenttiin kuuluvan Erikoisjääkäripataljoonan puolella käytetään säännönmukaisesti punnerruttamista seuraamuksena esimerkiksi virheellisestä suorituksesta.

Apulaisoikeusasiamiehen saaman käsityksen mukaan punnerruttamisessa oli kysymys jonkinlaisesta laskuvarjojääkärikoulutuksessa noudatetusta perinnettävästä.

Edellä todetun perusteella apulaisoikeusasiamies päätti ottaa eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 4 §:n nojalla omasta aloitteestaan tutkittavaksi, onko kerrotunlainen koulutusmenetelmä sen perinteikkyydestä ja Erikoisjääkäripataljoonan erityisluonteesta huolimatta katsottava sopimattomaksi erityisesti, mikäli sitä käytetään yhteen henkilöön tai joukkoon kohdistuvana rangaistuksena virheellisestä tai huonosta suorituksesta.

- - -

3

SELVITYSTEN SISÄLTÖÄ

3.1

Utin Jääkäriyrykmentti

Utin Jääkäriyrykmentin selvityksen mukaan laskuvarjohyppääminen on yksi erikoisjoukkojen tärkeimmistä siirtymismenetelmistä. Hyppyjen turvallinen toteuttaminen on kriittinen tekijä operatiivisen toiminnan onnistumiselle. Hyppykoulutukselle on luonteenomaista tarkasti määritettyjen toimintojen yksityiskohtainen toistoharjoittelu. Koulutuksen tavoitteena on vaativien suoritteiden varma osaaminen fyysisesti ja henkisesti vaativissa suoritteissa. Tarkkuuden korostaminen on tärkeä osa hyppyperuskoulutusta. Suoritusten vaativuudesta ja vakavuudesta johtuen lihaskuntosuoritteiden teettäminen (kuten punnertaminen, vatsalihasliike, toistokyykistys) nähdään perusteltuna hyppykoulutukseen liittyen.

Lihaskuntosuoritteiden käyttäminen laskuvarjohyppykoulutuksessa on osa valmistautumista laskuvarjohypyn aiheuttamaan fyysiseen ja henkiseen kuormittumiseen. Lihaskuntosuoritteiden teettäminen hyppykoulutuksessa tapahtuu aina kantahenkilökuntaan kuuluvan johtamana viikko-ohjelman mukaisessa palveluksessa. Lihaskuntosuoritteita ei käytetä rangaistuksena yksilölle eikä joukolle.

Utin Jääkärirykmentin Erikoisjääkäripataljoona toteuttaa vuosittainen Puolustusvoimien hyppyperuskoulutuksen. Kaikki hyppykoulutukseen hakeutuvat ovat vapaaehtoisia ja hyppykoulutuksen kriteerit täyttäviä.

Selvityksessä todetaan edelleen, että hyppyperuskoulutuksessa hyvällä lihaskunnolla on ratkaiseva merkitys vammautumisen ennaltaehkäisyssä ja varsinaisen laskuvarjohypyn turvallisessa toteuttamisessa. Laskuvarjohyppyyn liittyy korkea loukkaantumiseriski, mikäli oikeita toimenpiteitä ei hallita myös fyysisen ja henkisen rasituksen alaisena sekä normaalista poikkeavissa tilanteissa. Tällöin lihaskuntosuoritteiden kuten punnerrusliikkeiden määrääminen on oikeassa hengessä toteutettuna tarkkaavaisuutta korostava ja koulutusta tukeva toimintatapa.

Utin Jääkärirykmentti toteaa, että lihaskuntoliikkeiden määrääminen on koulutusmuoto jota käytetään Erikoisjääkäripataljoonassa vain hyppykoulutuksessa. Kyseinen koulutusmuoto toteutetaan aina myönteisessä ja rehdissä palvelushengessä ja on osa laskuvarjojääkärihenkeä. Vapaaehtoisesti koulutukseen hakeutuneille se on osa koulutusta jolla ei ole kiusaamiselle, rangaistukselle tai simpukukselle ominaista muotoa jolla pyrittäisiin aiheuttamaan henkistä tai ruumiillista kärsimystä. Hyppykoulutukseen osallistuneiden antama palaute on viime vuosina ollut erittäin positiivinen eikä punnerruttamista tai muita hyppykoulutukseen liittyviä erityispiirteitä ole koettu kielteisinä.

3.2

Maavoimien Esikunta

Maavoimien Esikunnan lausunnossa todetaan, että erikoisjoukossa koulutus on fyysisesti erittäin vaativaa, mutta myös varusmiesaines on erittäin hyväkuntoista. Koska joukkoon hakeudutaan vapaaehtoisesti, varusmiehet myös odottavat koulutuksen olevan vaativaa ja haasteellista. Utin Jääkärirykmentissä annettava hyppykoulutus on fyysisesti ja henkisesti raskaampaa kuin puolustusvoimissa annettava varusmieskoulutus. Koulutukseen valitut ovat läpäisseet tiukat pääsykokeet. Joukko-osaston koulutustulokset osoittavat, että joukossa koulutetaan toimintakykyisiä yksilöitä ja suorituskykyisiä sodan ajan joukkoja, joille asetetut henkiset ja fyysiset vaatimukset on asetettu muita joukkoja korkeammalle. Utin Jääkärirykmentissä etunojapunnerrusten käyttöä ei koeta nöyryyttävänä, vaan se mielletään yksilön toimintakykyä kehittäväksi toiminnaksi. Tähän vaikuttaa Erikoisjääkäripataljoonassa koulutettavien varusmiesten hyvä fyysinen ja henkinen kestävyys. Puolustusvoimissa tulee vuosittain ilmi muutamia kymmeniä tapauksia, joissa on ollut kysymys esimiesaseman väärinkäyttämisestä. Myös etunojapunnerrusten määrääminen rangaistusluonteisesti on toisinaan katsottu rangaistavaksi menettelyksi. Useimmiten on ollut kysymys varusmiesesimiehen määräämästä punnertamisesta esimerkiksi sisäjärjestysrikkeen vuoksi. Vaikka liikuntasuorituksen määrääminen punnertamaan tapahtuisikin kantahenkilökunnan toimesta, voi yksittäisen sotilaan määrääminen punnertamaan muun joukon katsellessa lähestyä rajaa, jonka ylittäminen täyttää esimiesaseman väärinkäyttämisen niiltä osin kuin kohtelu on todettu nöyryyttäväksi.

Lausunnossa todetaan edelleen, että nimenomaan virheellinen yksilösuoritus ei saa johtaa rangaistusluonteiseen liikuntasuoritteeseen. Etunojapunnerrusten ja vatsalihasliikkeiden tekeminen johdetusti ilman sanktioluonteisuutta on täysin hyväksyttävää ja koulutustavoitteita edistävää toimintaa. Mikäli koulutettaville on etukäteen kerrottu lihaskuntosuoritteiden kuuluvan hyppykoulutukseen ja suoritteet tehdään ilman pakonomaisuutta lihaskunnan ja suoritustason parantamiseksi, voidaan menettelyä pitää asianmukaisena. Fyysisten suoritteiden määrääminen ei kuitenkaan koskaan voi olla lainmukaisen esitutkinnan ja kurinpitomenettelyn korvike.

3.3

Pääesikunnan henkilöstöosasto

Pääesikunnan henkilöstöosaston kannan mukaan punnerruttamista saa käyttää ainoastaan fyysiseen koulutukseen (marssi- taistelu- ja liikuntakoulutus) liittyen kantahenkilökuntaan kuuluvan johdossa tai valvonnassa ja ohjauksessa. Fyysisessä koulutuksessa punnerruttamisen tavoitteena on parantaa henkilön tai joukon fyysistä kuntoa. Punnertamisen tulee olla mielekäs, ymmärrettävä ja asiaan kuuluva osa koulutustapahtumaa. Punnertamista ei saa kuitenkaan käyttää rangaistuksena yksilölle eikä joukolle.

Lausunnossa todetaan edelle esitettyjen lausuntojen mukaisesti, että Utin Jääkäriyrykmenttiin hakeudutaan erikoisjoukkohaun kautta vapaaehtoisesti. Erikoisjoukkojen sotilaiden tulee olla fyysisesti ja henkisesti kestäviä sotilaita, jotka kykenevät toimimaan pienryhmissä erittäin vaativissa olosuhteissa. Sotilaat ovat harkinta- ja aloittekykyisiä ja kykenevät asettamaan ryhmän edun oman edun edelle.

Erikoisjoukossa kuten Utin Jääkäriyrykmentissä punnertaminen voidaan nähdä perusteltuna liikuntakoulutuksen lisäksi hyppykoulutukseen liittyen, mikäli tavoitteena on fyysisen kestävyuden kehittämisen ohella äärimmäisen tarkkaavaisuuden korostaminen hengenvaarallisten osasuoritusten koulutuksen yhteydessä.

Punnerruttamisen käyttäminen on nähtävä erikoisjoukkojen osalta myös osana fyysistä ja henkiset valmistautumista tehtävän edellyttämiin äärimmäisiin olosuhteisiin. Punnerruttamisen tulee tapahtua tällöin kantahenkilökuntaan kuuluvan valvonnassa viikko-ohjelman mukaisessa palveluksessa. Punnerruttamista ei kuitenkaan saa käyttää rangaistuksena yksilölle eikä joukolle.

Lausunnon mukaan punnerruttamiskäytäntöä koulutuksen osana voidaan perustella kokonaisuudessaan muun muassa seuraavasti: laskuvarjohypyn äärimmäiset palvelusturvallisuusvaatimukset, koulutukseen hakeutuvat haluavat kovaa koulutusta, sekä erikoisjoukkojen varusmiehet ovat huippukuntoisia nuoria miehiä, joilla on hyvä asenne liikuntaan ja harjoitteluun. Utin Jääkäriyrykmentin Erikoisjääkäripataljoonan koulutuksessa punnerruttaminen voidaan nähdä yksilön fyysinen ja henkinen lähtötaso sekä sodan ajan joukon tehtävä- ja suorituskäyvävaatimukset huomioon ottaen perusteltuna silloin, kun se tapahtuu myönteisessä ja rehdissä palvelushengessä.

3.4

Pääesikunta

Pääesikunta viittaa annettuun selvitykseen ja katsoo sen perusteella, että Utin Jääkäriyrykmentin Erikoisjääkäripataljoonassa noudatetaan laskuvarjohyppykoulutuksessa liikuntasuoritusten kuten punnerrusten osalta Puolustusvoimissa noudatettavaa ohjeistusta.

Pääesikunnan oikeudellisen osaston pysyväisohjeen mukaan etunojapunnerrusten määräämistä sanktioina epäonnistuneista suorituksista tai sisäjärjestyspuutteista ei pidetä sallittavana. Asevelvollisten fyysistä koulutusta koskevan normin mukaan liikunnan käyttäminen rankaisukeinona on ehdottomasti kielletty. Laskuvarjojääkärikoulutuksen erityispiirteisiin kuuluu erittäin vaativa fyysinen ja henkinen kestävyys, jossa lihaskuntosuorituksilla on hyvin keskeinen asema.

4

OIKEUSOHJEET

Suomen perustuslain 7¹:n 2 momentin mukaan ketään ei saa kohdella ihmisarvoa loukkaavasti.

Rikoslain 45 luvun 16 §:n 1 momentin mukaan esimiesaseman väärinkäytöstä on kysymys, jos esimies käskyyvaltaa väärinkäyttäen aiheuttaa käskynalaiselle sellaista kärsimystä tai sellaista vaaraa hänen terveydelleen, joka ei ole palveluksen kannalta tarpeellista, taikka kohtelee häntä nöyryyttävällä tavalla.

Yleisen palvelusohjesäännön (otettu käyttöön 1.7.2009) kohdan 64 mukaan alaisen oikaiseminen on tehtävä asiallisesti ja kiihtymättä sekä loukkaamatta tämän asemaa, ihmisarvoa ja kunniaa. Oikaisu ei yleensä saa tapahtua muiden ollessa läsnä. Yleisen palvelusohjesäännön kohdan 81 mukaan kaikenlainen häirintä, kiusaaminen ja simputus on kiellettyä. Kiusaaminen on kiusaajan kohdehenkilöön tarkoituksellisesti suuntaamia yleensä henkisiä toimenpiteitä, joiden tavoitteena on pahan olon tuottaminen. Simputus on sellaista esimiesaseman väärinkäytön tunnusmerkistön täyttävää menettelyä, jossa alaiselle pyritään tietoisesti tai harkiten tuottamaan sellaista henkistä tai ruumiillista kärsimystä, mikä ei luonteeltaan liity tilanteen vaatimaan palvelukseen. Simputus on tarkoituksellista alaisen ihmisarvon ja lakisääteisten oikeuksien loukkaamista esimiesaseman sotilaallisen käskyvallan avulla.

Pääesikunnan simputuksen estämisestä antaman pysyväisohjeen (PEOIKOS PAK 01:05) mukaan ylimääräisen koulutuksen järjestäminen koko joukolle, jos joku sen jäsenistä on tehnyt rikkomuksen tai käyttäytynyt sotilaalle sopimattomasti tai kurittomasti, ei ole asianmukaista. Ohjeessa todetaan myös, että asianmukaista ei myöskään ole esimerkiksi määrätä etunojapunnerruksia suoritettavaksi sanktiona epäonnistuneista suorituksista tai sisäjärjestyspuutteista.

5

KANNANOTTO

Totean ensinnäkin, ettei kukaan Erikoisjääkäripataljoonassa palveleva varusmies tarkastuksen yhteydessä arvostellut Erikoisjääkäripataljoonan toimintaa. Tämän oman aloitteen perusteena on ollut pataljoonan henkilökunnan kanssa käyty keskustelu, jonka yhteydessä apulaisoikeusasiamiehelle kerrottiin, että punnerruttamista käytettiin säännönmukaisesti seuraamuksena esimerkiksi virheellisestä suorituksesta.

Myös apulaisoikeusasiamies Petri Jääskeläinen on aikaisemman 28.10.2004 Utin Jääkärirykmentissä pitämänsä tarkastuksen yhteydessä kiinnittänyt huomiota siihen, että koulutuksen (lihaskunnon kohottamisen) käyttäminen rangaistuksena on Laskuvarjojääkärikoulussa (nykyisin Erikoisjääkäripataljoona) sopimatonta. Tällöin asia tuli ilmi varusmiestoimikunnan edustajien kanssa käytyjen keskustelujen yhteydessä. Tällöinkään varusmiehet eivät suoranaisesti arvostelleet noudatettua käytäntöä.

Edelleen kyseisen vuonna 2004 suoritettun tarkastuksen yhteydessä ilmeni, että Laskuvarjojääkärikoulussa oli sanontana, että "lihasmuisti paras muisti" ja että Laskuvarjojääkärikoulun varusmiehet tuntuivat pitävän esimerkiksi "punnerruttamista" lähes koulutukseen kuuluvana fyysisen suorituskyvyn kohottamisena.

Mielestäni tässä yhteydessä hankitut selvitykset osoittavat, että Erikoisjääkäripataljoonassa annettavalle normaalialueen varusmieskoulutusta raskaammalle fyysiselle koulutukselle on sinänsä olemassa koulutuksellinen peruste. Tästä huolimatta, vaikka Erikoisjääkäripataljoonan koulutuksessa kysymys on valikoidusta ja vapaaehtoisesti koulutukseen pyrkinneestä varusmiesaineksesta ja että varusmiehiä tulee kohdella yhdenvertaisesti, on kuitenkin huomioitava myös yksilökohtaiset erot eri ihmisten stressinsietokyvyssä. Sen minkä yksi tulkitsee fyysiseksi harjoitukseksi, toinen saattaa kokea ihmisarvoa loukkaavaksi nöyryytykseksi. Esimiehillä on oltava valmiuksia tunnistaa näitä eroja varsinkin varusmiesten peruskoulutuskauden aikana.

Edellä mainitussa Pääesikunnan antamassa simputusohjeessa todetaan, ettei asianmukaista ole määrätä etunojapunnerruksia suoritettavaksi sanktiona epäonnistuneesta suorituksesta tai sisäjäjestyspuutteesta. Asiassa ei ole saatu riittävää selvitystä siitä, onko punnerruttamista tapahtunut myös sanktiotarkoituksessa. Annettujen selvitysten perusteella ei näin ollen voida pitää luotettavasti selvitettyinä sitä, että Erikoisjääkäripataljoonan varusmiesten punnerruttaminen olisi yhteydessä mahdollisiin epäonnistuneisiin suorituksiin sen sijaan että se palvelisi puhtaasti koulutuksellisia tavoitteita. Toisaalta suhtaudun jossain määrin kriittisesti siihen, että punnerruttamista sellaisenaan pidettäisiin osana "laskuvarjojääkärihenkeä". Näkemykseni mukaan tällaisten perinteiden ja käsitysten ylläpitäminen ovat omiaan luomaan simputuksen kannalta riskialttiita palvelustilanteita, jolloin myös esimerkiksi punnerruttamista sanktiotarkoituksessa saattaa esiintyä.

Korostankin yleisellä tasolla sitä, että esimiehet ja viime kädessä joukko-osaston komentaja ovat osaltaan vastuussa siitä, ettei heidän alaisessaan joukossa esiinny simputusta sekä siitä, että ilmenneet simputustilanteille altistava perinteet saadaan katkaistuiksi.

Asia ei anna aihetta muihin toimenpiteisiin kuin että lähetän jäljennökset tästä päätöksestäni tiedoksi Pääesikunnalle ja Utin Jääkäriyrykmentin komentajalle.